

SİCİLL-İ AHVÂL KAYITLARINA GÖRE OSMANLI BÜROKRASİSİNDE İSTİHDAM EDİLEN KAYSERİ DOĞUMLU GAYRİMÜSLİM DEVLET ADAMLARI (1839-1883)

Hüseyin SARAÇ*

ÖZ

Sicill-i Ahvâl Defterleri Osmanlı Devlet memurları hakkında bilgi veren en önemli arşiv malzemelerinden biridir. Bu defterler, Tanzimat'ın ilanıyla başlayan modernleşme sürecinin ardından Osmanlı bürokrasisinde duyulan ihtiyaca binaen 1879 yılında II. Abdülhamit döneminde tutulmaya başlanmıştır. Bu çalışmada Sicill-i Ahvâl Defterlerinde kayıtlı toplam 88 Kayseri doğumlu gayrimüslim devlet memurunun biyografisi incelenmiştir. Memurların hangi yılda doğdukları, milletleri, baba adı, babasının mesleği ve lakapları, hangi okullarda okudukları, bildiği veya aşına oldukları diller, eğitim durumları hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerin yansın hangi görevlerde buldukları, aldıkları maaşlar, gösterdikleri üstün gayretlerden dolayı kendilerine tevcih edilen rütbe, nişan ve madalya ile ödüllendirilmeleri ile ceza alıp almadıkları da memurların biyografilerinde yer alan diğer hususlardır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Sicill-i Ahvâl Defterleri, Kayseri ve Gayrimüslim Memurlar.

ABSTRACT

The Sicill-i Ahvâl record books are an important archival source that provide information about officers within the Ottoman State. These notebooks started to be kept in the era second of Abdülhamit in 1879 when the Ottoman bureaucracy was formed after the modernization period, and thus beginning with the Tanzimat declaration. A total of eighty-eight (88) biographies of non-Muslim civil servants born in the province of Kayseri registered in the registry have been examined in this study, including information about where the officers were born, their nationality, their father's name, their father's profession and title(s), and the languages they were versed in/spoke, and level of education, as well as information pertaining to include their salaries, outstanding efforts, ranks, engagements, medals, and whether or not they have been punished for any given reason.

Keywords: Ottoman State, Sicill-i Ahvâl Books, Kayseri and Non-Muslim Officers.

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
E-posta: huseyinsarac@nevsehir.edu.tr

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılda yapılan yeniliklerden biri de memurlarla ilgili düzenlemelerdir. Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde ülke içinde ve dışında karşılaştığı problemlerden kurtulmak için Avrupalı devletlerin yardımına ihtiyaç duymuştur (Adak 2008: 13-16). Avrupalı Devletler, Islahat Fermanı sürecindeki kadar açık olmasa da dolaylı olarak Tanzimat Fermanı'nda Mısır Sorunu ve Osmanlı Devleti'nde bulunan azınlık haklarının korunmasını ileri sürerek Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışmayı çıkarlarına uygun görmüşlerdir. Avrupalı Devletlerin Hristiyan halka eşitlik ve güvence tanınması gibi istekleri Tanzimat Fermanı ile başlamıştır (Saraç 2017: 375). 3 Kasım 1839 tarihinde okunan Tanzimat Fermanı bir diğer adıyla Gülhane Hatt-ı Hümayunu, Osmanlı Devlet politikasında kapsamlı reformlar başlatmıştır. Tanzimat Fermanıyla can güvenliği, ırz ve namus dokunulmazlığı, adil vergi toplanılması, müsaderenin kaldırılması, askerlikle ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Müslüman ve gayrimüslimlerin haklarında düzenlemelere gidilmiştir. İlk defa askeri tıp okuluna gayrimüslim öğrenciler kabul edilmiştir. Gayrimüslim tüccarların davalarına bakmak üzere hem Müslüman hem de gayrimüslim avukatlar görevlendirilmiştir. Gayrimüslimlerin şahitlikleri hususunda eşitlikler sağlanmıştır (Davison 2005: 46). Osmanlı Devleti merkezi devlet olarak gelişme göstermiştir (Eryılmaz 2010: 63-64). Devlet hizmetinde çalışan gayrimüslimlerin sayılarında artma görülmüştür. Bu dönemde merkezi devletin temel özelliği olan bürokrasi¹ oluşmaya başlamıştır (Sürmen 2011: 1). Bürokraside görev alan memurların keyfilikten ve bireysellikten uzak durmaları gerektiği vurgulanmıştır. Görevleri, yetki ve sorumlulukları hukukî olarak tanımlanarak bir devlet memuriyeti anlayışı geliştirilmeye çalışılmıştır (Saraç 2016: 67).

Osmanlı Devleti'nde istihdam edilen memurların biyografilerinin kaydedildiği defterlerin tescili işlemine Sicil-i Ahvâl², meydana gelen defterlere ise Sicill-i Umumi adı verilmiştir (Pakalın 1993: 210); (Erkartal 2007: 12). Bu çalışma II. Abdülhamit'in saltanatı başlangıcında 5 Şubat 1879 Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun kuruluşu ile olmuştur (Çetin 1992: 34). II. Abdülhamit döneminde memur sayısı yaklaşık olarak 51.698 idi (Atam 2011: 359-360). 1887'deki tespite göre Sicill-i Ahvâl Komisyonu, ilmiye ve askeriye dışındaki mülkiye ve adliye memurlarının sicil kayıtları hülasalarını toplamıştır (Kütükoğlu 1994: 214). Bürokratik yapının tespitine önem veren komisyon, memurların nicelik ve niteliklerini ortaya koymuştur (Özger

¹ Bürokrasi: Latince de "bura" kelimesi ile Yunanca "kratos" sözcüklerinden türetilmiştir. Masanın üzerini örtmede kullanılan koyu renkli kumaş "bura" ve "kratos" ise egemenlik anlamına gelmektedir. Böylece bürokrasi büroların ya da masaların egemenliğidir. Bürokrasi kelimesinin ortaya çıkması memurların toplum üzerindeki otoritesiyle ilgilidir. İlk kez 1745 yılında fizyokrat iktisatçı Vincent De Gournay tarafından bürokrasi kelimesi kullanılmıştır.

² Sicill-i Ahvâl: Osmanlı Devleti teşkilatında çalışan memurlara ait görevleri boyunca hal tercümelerini konu alan özel haller, memuriyet sırasındaki haller, tarihi seyir, ahlak ve gidişatı gibi durumların kaydedildiği defterlerin onaylı işlemine Sicill-i Ahvâl adı verilmektedir. Kayıt edilen defterlere de sicill-i umumi defterleri adı verilmektedir.

2012: 419). Memurların seçim, tayin ve terfi gibi konularda sorumlu ve yetkili olan Memurin-i İntihap Komisyonu ile sağlanmıştır. Belli bir zaman sonra ise Memurin-i İntihap Komisyonu ile Sicill-i Ahvâl Komisyonu Umumiyesi kaldırılarak bu iki komisyonun yaptığı işin daha geniş yetkilerle donatıldığı Memurin-i Mülkiye Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon memurların atamaları ve personel sicil sistemini düzenlemekle sorumlu tutulmuştur (Daşcıoğlu 2006: 561). 1908 yılında ise Memurin-i Mülkiye Komisyonu kaldırılarak yerine daha kapsamlı Sicill-i Ahvâl-i Memurin Komisyonu kurulmuştur (Sarıyıldız 2004: 89-112).

Sicil defterlerinde hal tercümeleleri kayıt altına alınan memurların bu hal tercümelelerinin yanında bulunan sorularda evrakların nasıl doldurulacağı ile ilgili de bilgiler verilmiştir. Bu soruların cevapları devlet memurları tarafından cevaplanması talep edilmiştir (Yadı 2012: 302). Devlet memurları sicil varakalarını kendi bilgilerine göre doldurduktan sonra bu bilgiler daire amirlerince tasdik edilmiştir. Verilen bilgilerin arşiv kayıtlarından kontrol edilebilmesi imkânı sağlanmıştır. Hal tercümelelerinde kayıt altına alınan hususlardan biri de memurların doğum yılları, milliyetleri, baba adı, babasının mesleği, lakapları, hangi okullarda okudukları, bildiği veya aşına oldukları diller, eğitim durumları hakkında bilgiler bulunmasıdır. Bu bilgilerin yansıra göreve başlama yaşları, hangi görevlerde buldukları, aldıkları maaşlar, gösterdikleri üstün gayretlerden dolayı kendilerine verilen rütbe, nişan ve madalyalar ile memuriyetleri süresince ceza alıp almadıkları da memurların biyografilerinde kaydedilmiştir (Saraç, 2016: 67).

Osmanlı Devleti'ndeki memurların biyografilerinin yer aldığı Sicill-i Ahval Defterleri yakın dönem çalışmalarında kullanılabilir en önemli kaynak malzemelerinden biridir. Defterler, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunur ve Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri (BOA. DH. SAİD. d) kataloglarında yer almaktadır. Tekerrürlerle beraber 92.137 kayıt dijital ortamda araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Araştırmacılar bu kayıtlara dayanarak pek çok eser ortaya koymuşlardır (Ardel 2005: 513-514). Sivas doğumlu Ermeni memurlar bu çalışmalardan sadece biridir (Öntuğ: 2007).

Yapılan bu çalışma ile Osmanlı döneminde devlet kademelerinde istihdam edilen personel hakkında tutulan kayıtları incelemek suretiyle Kayseri doğumlu olanları ortaya çıkarmak, bu memurların görev yaptıkları süre içinde devlete yaptıkları katkılar hakkında bilgiler sunmak ve bundan sonra yapılacak bilimsel çalışmalara kılavuzluk etmek amaçlanmaktadır.

1. Memurların Toplum İçindeki Konumu

Kayserili gayrimüslim memurlar çok çeşitli görevlerde bulunmuşlar ve farklı bölgelerde memurluk yapmışlardır. Kayseri doğumlu toplam 255 adet memur bulunmaktadır. Bunlardan 165'i Müslüman 88 tanesi gayrimüslimdir. Bir gayrimüslim memurun deftere üç defa kayıt edildiği de görülmüştür.

Sicill-i Ahvâl Defterlerinin başında kayıt edilen memurun adı yer almaktadır. Devamında ise baba adı ve varsa şöhreti yazılmaktadır. Baba adından bahsederken vefat edip etmediklerine dair bilgilerde kaydedilmiştir. Vefat edene müteveffa tabiri kullanılmıştır. Devlet memuru gayrimüslim ise mensubu bulunduğu milletin adı yazılmış bazılarında ise mezhepleri kaydedilmiştir. Devlet memurlarının nerede ve ne zaman dünyaya geldikleri nizamnamede belirtilerek Sicill-i Ahvâl Defterlerinin ikinci satırında açıklanmıştır. Doğum tarihleri 1914 tarihli Sicill-i Ahvâl-i Memurin Nizamnamesinde belirtildiği gibi bazılarında hicri tarihli olarak ay ve gün belirtilmişken bazılarında ise ay ve gün verilmeyerek sadece hicri yıl yazılmıştır. Bazı kayıtlarda da hicri ve rumi tarihler ay ve gün olarak verilmiştir (Özger 2010: 24-27).

Gayrimüslim memurların doğum yılları incelendiğinde H. 1255/M. 1839-40 ile H. 1300/M. 1882-83 yılları arasında doğdukları anlaşılmıştır. Kayseri doğumlu gayrimüslim devlet adamlarının 85'i efendi, bir kişi de hacı unvanını kullanmıştır. Memurların isimlerine bakıldığında 31'i çift isimli, 5'i ise üç isim aldığı görülmektedir.

Kayserili gayrimüslim memurların baba isimlerini incelediğimizde 24'ü ağa, 27'si efendi, 11'i ise hacı unvanını kullanmıştır. Memur babalarının isimlerine bakıldığında 20'si çift isimli, 3'ü ise üç isimlidir. Memurların 36 tanesi Ermeni kökenli, 52 tanesi ise Rum kökenli gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarıdır.

Kayserili gayrimüslim memur babalarının meslekleri incelendiğinde; tüccar, manifatura, kahveci, bakkal esnafı, kuyumcu esnafı, kasap, sarraf, papa din görevlisi, nakkaş, aşâr mültezimi, dava vekili, reji kol memuru, rüsum memuru, mutasarrıf yardımcısı, kâtip oldukları anlaşılmıştır. Memurların babalarının 13 tanesinin lakabı kayıtlıken 75 tanesinin lakap kaydı yoktur.

Tablo-1: Kayserili Gayrimüslim Devlet Adamlarının Aile Durumu ve Toplumsal Statüleri

No	Doğum Tarihi	Adı	Milliyet	Baba Adı	Baba Mesleği	Lakap
1	H. 1255/M. 1839-40	Karabetyan Mıgırdıç Haki Efendi	Ermeni	Karabet		
2	H. Ramazan 1256/M. Ekim/Kasım 1840	Yakob Efendi	Rum	Pandeli Ağa		
3	H. Şevval 1258/M. Kasım/ Aralık 1842	Yakob Yakodides Efendi	Rum	Gardmiyus		
4	H. 1259/M. 1843-44	Bogos Salyan	Ermeni	Harutyan Silyan Efendi		
5	H. 1259/M.	Olimpos	Rum	Yuvan		

	1843-44	Efendi		Edosidis Efendi		
6	H. 1259/M. 1843-44	Yasefaki Efendi	Rum	Yorgi	Tüccar	
7	H. 1260/M. 1844-45	Mihail Efendi	Rum	Griguryos	Tüccar	
8	H. Şevval 1262/M. Eylül/Ekim 1846	David Efendi	Ermeni	Jozef Alyanak Ağa	Bakkal Esnafı	İncesulu- lu
9	H. 1262/M. 1845-46	Parsih Jüre- yan Efendi	Ermeni	Jiron Ağa	Esnaf	
10	H. Şaban 1262/M. Tem./ Ağust. 1846	Mihalaki Efendi	Rum	Mani		
11	H. 1264/ M.1847-48	Yordan Resmi Efendi	Rum	Kiryako Kalfa		Kalfaoğlu
12	H. 1264/M. 1847-48	Mıgırdıç Efendi	Ermeni	Kapril		
13	H.1265/M. 1848-49	Vasilaki Efendi	Rum	Atanaş Tiriyani		
14	H. 29 Zilhic- ce 1265/M. 15 Kasım 1849	Avadis Efendi	Ermeni	Haçador		
15	H. 1265/M. 1848-49	Aristidi Efendi	Rum	Yorgaki		Yorgancı- oğlu
16	H. Şevval 1265/M. 1848-49	Agobyos Efendi	Rum	İvanidis Evbanyos		
17	H. 25 Zilhic- ce 1266/M. 1 Kasım 1850	Artin Efendi	Ermeni	Asador Vasusayan Efendi	Aşâr mülte- zimi	
18	H. 1266/M. 1849-50	Nazret Efendi	Rum	Yesayi Ağa	Kuyum- cu	
19	H. 1266//M. 1849-50	Hazaros Saya Balyan Efendi	Ermeni	Agob Saya Balaban Efendi	Tüccar	
20	H. 16 Zilhic- ce 1267/M. 12 Ek. 1851	Bodos Efendi	Ermeni	Sava Ağa	Tüccar	
21	H. 1267/M. 1850-51	Mihalaki Efendi	Rum	Pavlaki		Yorgancı- oğlu
22	H.1268/M. 1851-52	Todoraki Efendi	Rum	Manol		Ebniye Kalfası
23	H.1268/ M. 1851-52	Artin Mose- viçyan Efendi	Ermeni	Kıragos		
24	H. 1270/M. 1853-54	Agob Efendi	Ermeni	Anhiba	Kasab	Torosoğ- lu
25	H. 1270/M.	Avramaki	Rum	Yakof	Papa	

Osmanlı Bürokrasisinde İstihdam Edilen Kayseri Doğumlu Gayrimüslimler

	1853-54	Papa Dopulos Efendi			(Din Gör.)	
26	H. 1270/M. 1853-54	Yorgi Servet Efendi	Rum	Bedros Ağa		
27	H. 1270/M. 1853-54	Jan Eftikidis Efendi	Rum	Yovaniki		
28	H. 1271/M. 1854-55	Kigork Zihni Efendi	Ermeni	Keşişyan Ohannes Ağa		
29	H. 1271/M. 1854-55	Dikran Efendi	Ermeni	Serkiz Ağa	Tüccar	
30	H. 20 Cemaziyelevvel 1271/ M. 8 Şubat 1855	Atanaş Efendi	Rum	Sava		
31	H. 1272/M. 1855-56	Ermenak İnokyan Efendi	Ermeni	Agob Ağa		
32	H. Muharrem 1272/M. Eylül/Ekim 1855	Misak Efendi	Ermeni	Filyosyan Simon Efendi	Tüccar	
33	H. 1272/M. 1855-56	Vasilaki Efendi	Rum	Yonaki Efendi	Yozgat Sancağı Bidayet Mahkeme Üyesi	Tüfekçi-oğlu
34	H. 1272/M. 1855-56	Yuvanaki Efendi	Rum	Sahak	Nakkaş	Sıvacıoğlu
35	H. 1272/M. 1855-56	Pavli Efendi	Rum	Paskalidis Efendi	Tüccar	
36	H. 27 Safer 1272/M. 8 Kasım 1855	Paskal Efendi	Rum	Hacı Nikola Kirbaki		
37	H. 1273/M. 1856-57	Misak Sergiz Efendi	Ermeni	Cevherciyan Sergiz		
38	H. 1273/M. 1856-57	Hrisanto Efendi	Rum	Toma		
39	H. 25 Safer 1274/M. 15 Ekim 1857	Karabet Haki Efendi	Ermeni	Hacı Agob Ağa		
40	H. 1274/M. 1857-58	Yordanaki Efendi	Rum	Hacı Avraham Ağa	Tüccar	
41	H. 1275/M. 1858-59	Agob İzmitliyan Efendi	Ermeni	Hacı Kirkor Ağa	Tüccar	
42	H. 1275/M. 1858-59	Roçin Efendi	Ermeni	Estepan Markaryan Ağa		
43	H. Rebiülevvel 1275/M.	Vartan Yıldızyan	Ermeni	Simon		

	Ekim/Kasım 1858					
44	H. 1275/M. 1858-59	Balyan Efendi	Ermeni	Kigork Ağa		
45	H. 1275/M. 1858-59	Yani Moskos Efendi	Rum	Kostanti Ağa		
46	H. 1276/M. 1859-60	Agob Ramiz Efendi	Ermeni	Sahavil Ağa		
47	H. 1276/M. 1859-60	Yakob Toma Efendi	Rum Ortod.	Toma		
48	H. 14 Muhar- rem 1277/M. 2 Ağus. 1860	Aleksi Efendi	Rum	Hacı Ayan		
49	H. 1277/M. 1860-61	İkyoyadi Efendi	Rum	Mihalaki Haralam- bos Efendi	Ticaret Mah. Üyesi	
50	H. 1277/M. 1860-61	Şehbender- yan Parsih Resmi Efendi	Ermeni	Karabet Efendi	Tüccar	
51	H. 1278/M. 1861-62	Yovanaki Efendi	Rum	Gavril		
52	H. Recep 1278/M. Ocak 1862	Mirican Efendi	Ermeni	Toros Ağa		
53	H. 1279/M. 1862-63	Dimitri Bodos Efendi	Rum	Bodos Efendi		
54	H. 1279/M. 1862-63	Dimitraki Efendi	Rum	Bodos Ankaş Nazkukiri- dis	Sarraf	
55	H. 1280/M. 1863-64	Bodos Efendi	Rum	Yuvakim Brodomidis Efendi		
56	H. 1280/M. 1863-64	Petro Tedori- di Efendi	Rum	Balas To- dori Efendi	Tüccar	
57	H. 1281/M. 1864-65	Aleksandros Kalender oğlu Efendi	Rum	Sefer Efendi	Tüccar	
58	H. Zilhicce 1281/M. Nisan/Mayıs 1865	Aristidi Farhi Efendi	Rum	Gabriel		
59	H. 1282/M. 1865-66	Malisyan Mihran Efendi	Ermeni	Hacı Kigork		
60	H. 1282/M. 1865-66	Nikolaki Andonyadi Efendi	Rum	Yordan Efendi	Dava Vekili	
61	H. 1282/M. 1865-66	Hasrof Manoilyan	Ermeni	Manoil		
62	R. 1283/M.	Ohannes	Ermeni	Nikogos	Rüsûm	

Osmanlı Bürokrasisinde İstihdam Edilen Kayseri Doğumlu Gayrimüslimler

	1866-67	Efendi		Efendi	Memuru	
63	H. 1284/M. 1867-68	Leon Şehbaz Efendi	Ermeni	Natrad Şehbaz Efendi	Dava Vekili	
64	H. 1284/M. 1867-68	Kostanti Efendi	Rum	Yordan Ağa		
65	H. 1284/M. 1867-68	Vasilaki Efendi	Rum	Kliman		Sütlüoğlu
66	H. 1284/M. 1867-68	Pol Şatır Efendi	Rum	Haralambos Şatır Efendi		
67	H. 1284/M. 1867-68	Tomasyan Karabet Efendi	Ermeni	Tomasyan Serkis		
68	H. 1284/M. 1867-68	Todoraki Efendi	Rum	Hacı Yordan Efendi	Tüccar	
69	H. 1284/M. 1867-68	Angli Yuva-kıçidis Efendi	Rum	Hacı Biraş	Tüccar	
70	H. 1285/M. 1868-69	Yuvanaki Papa Dopula Efendi	Rum	Yakob Papa Dopula Ağa	Kereste Tüccarı	
71	H. 1285/M. 1868-69	Bodosaki Efendi	Rum	Amil Ağa	Tüccar	Aydosoglu
72	H. 11 Şevval 1286-M. 14 Ocak 1870	Agob Davit-yan Efendi	Ermeni	İstapan Efendi		
73	H. 1286/M. 1869-70	Agob Efendi	Ermeni	Servet Efendi	Kayseri Sancağı Mutas. Yard.	Ugurluoğlu
74	H. 1286/M. 1869-70	Horen Frenk-yan Efendi	Ermeni	Bedros Efendi	Tüccar	
75	H. 1287/M. 1870-71	Haralambos Efendi	Rum	Yuvan Efendi	Samsun Manifatura ve Duhan Tüccarı	
76	H. 1287/M. 1870-71	Yuvan Fahri Efendi	Rum	Avraham Efendi	Reji Kol Memuru	
77	H. 1288/M. 1871-72	Mihalaki Mihailidi Efendi	Rum	Hacı Yordan Efendi	Tüccar	
78	H. 1288/M. 1871-72	Haralombos Grikoryadis Efendi	Rum	Yuvan Ağa		
79	H. 1289/M. 1872-73	Hacı Artin Bogusyan Efendi	Ermeni Katoliği	Bogusyan Efendi		
80	H. 1289/M.	İliya Efendi	Rum	Andon	Tüccar	Şerefoğlu

	1872-73					
81	H. 1289/M. 1872-73	Yordan Efendi	Rum	Hacı Yorgi Ağa		
82	H. 1290/M. 1873-74	Sebuh Tabib- yan Efendi	Ermeni	Hacı Simon		
83	H. 1292/M. 1875-76	Ermenak Efendi	Ermeni	Kireçciyan Kigork Ağa		
84	H. 1292/M. 1875-76	Mihal Efendi	Rum	Bedos	Kahveci	
85	H. 1293/M. 1876-77	Logofet Efendi	Ermeni	Bedros Kasabyan Efendi		
86	H. 1294/M. 1877-78	Nikolaki Fehmi Efendi	Rum	İstavri Ağa		
87	H. 1296/M. 1878-79	Kiryako Efen- di	Rum	Haralombo Efendi	Tüccar	Dikoğlu
88	H. 1300/M. 1882-83	Anesti Efendi	Rum	Yakof Efendi		

2. Memurların Eğitim Durumları

2.1. Memurların Eğitim Gördüğü Okullar

Osmanlı bürokrasisi İstanbul'un fethine kadar medreselerde³ özel öğrenim görmüş kişilerden oluşmuştur. Osmanlı Devleti'nin klasik sisteminde kalemiye sınıfında usta-çırak ilişkisi içerisinde memurlar yetiştirilmiştir. Memurların çocukları şakird yani öğrenci olarak adlandırılmıştır. On ikili yaşlarından itibaren çocuklar dairelere çırak olarak verilmiştir. 3-5 sene sonra stajyer olarak çalıştıktan sonra ise boş olan memurluklara istihdam edilmişlerdir (Kırcı 2011: 12). Klasik eğitim sisteminde medreselerin yanında 1460 yılında Topkapı Sarayı'nda türünün ilk örneği ve idare elemanı yetiştirmekle mükellef olan Enderun Mektebi⁴ açılmıştır. Enderun'daki eğitim ile bürokratların padişaha olan kişisel bağlılıklarını artırmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise klasik eğitim sistemi yetersiz kaldığı görülmüş ve bu eksikliği gidermek için batı tarzında birçok yeni okul açılmıştır (Kodaman 1999: 11-13). 1845 yılından sonra eğitim sistemi sıbyan mektepleri⁵, rüştiye⁶, darül-

³ Medrese: Öğrencinin ilim öğrendiği yerdir. Sıbyan mektebinin üstünde eğitim öğretim yapılan orta ve yükseköğretim müessesesi olan medreseler bir dershanedir (Baltacı 1976: 25).

⁴ Enderun deyimi, Farsça sarayın iç kısmı anlamına gelmektedir. Fakat "saray mektebi" anlamında kullanılmıştır. Enderun Mektebi devletin kudretini korumak ve kapıkulu sınıfını yetiştirmek için kurulmuştur. Enderun mektebinde odalar halinde ve çeşitli kademelerde eğitim ve öğretim faaliyeti yürütüyordu. Talebeleri acemi oğlanlar arasından seçilen bu mektep Osmanlı eğitim sisteminin elit kadro eğitim bölümünü meydana oluşturmaktadır. Mektebe talebe acemi oğlanlardan seçilmekteydi. Bu mektepte devşirme usulü ile toplanan yetenekli çocuklar eğitim almaktadır. Enderun Mektebi II. Murat zamanında kurulmuş ve gerçek şahsiyetine Fatih Sultan Mehmet zamanında kavuşmuştur. Fatih Sultan Mehmet zamanında Enderun Mektebi yalnız bir devşirme mektebi olma hüviyetinden çıkarak devletin korunması için gerekli mülki ve idari kadronun eğitimine önem vermiştir (Yolluk 2010: 15; Ortaylı 2007: 100).

⁵ Sıbyan Mektebi: İlköğretim seviyesindeki okullara "sıbyan mektebi" veya mahalle (köy) mektebi denilmektedir. 5-6, 11-12 yaşları arasındaki kız ve erkek çocuklarının birlikte eğitim-

fünun (üniversite) şeklinde üç temel eğitim üzerine şekillendirilmiştir (Sarı 2014: 53-54). 1857 de kurulan Maarif-i Umumiye Nezareti Milli Eğitim Bakanlığı'nın temelini oluşturmuştur. 1868 yılında ise iptidai⁷ mektebi, rüştiye, idadi⁸, sultani⁹, yüksekokullar ve üniversite şeklinde yeni düzenlemeler yapılmıştır (Özkan 2010: 81-89). Bu okullarda yetiştirilen memurlar bir eğitimden geçirilmekle birlikte ilgili yerlerde kaleme alınıp mülâzemet yolu ile eğitildikleri görülmüştür (Sarı 2014: 54). Böylece memurlar tecrübe kazanmalarıyla görevlerine devam etmişlerdir. Memurlar dini ve pratik bilgilerin yansira tarih, coğrafya, geometri, kimya, özlü söz, fen, ceza hukuku, ekonomi, politik konuları içeren dersler almışlardır. 1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yayınlanmıştır. Bu nizamnameye göre daha geniş kapsamlı eğitim ve öğretimle ilgili önemli düzenlemelere başlanmıştır (Saraç: 2016: 69). Yukarıda bahsedilen okulların dışında idare memuru yetiştirmek üzere kurulmuş olan mülkiye mektebi de bulunmaktadır (Develioğlu 2011: 842). Tanzimat Dönemi'nde karma okulların kurulması ile Müslüman ve gayrimüslimlerin eşitliği ve vatandaşlığı konusunda önemli adımlar atılmıştır. Akabinde Mekteb-i Tıbbiye 1827 yılında kurulmuş ve gayrimüslimleri kabul eden ilk devlet okulu olmuştur. 1856 Islahat Fermanı'nda gayrimüslimleri devlet okullarına kabul edilecekleri ile ilgili maddeler eklenmiştir. Fransa'nın gayrimüslimlere devlet okulları kapılarının açılması yönündeki verdiği nota uyarınca 1868 yılında kurulan Galatasaray Lisesi yani sultani mektebi karma okullar konusunda bir gelişmenin en güzel örneğini teşkil etmiştir. Karma okullar arasında hariciyede sultani mektebi, mülki idare memurları arasında mülkiye mektebi ve Adliye Nezareti'nde hukuk mektebi mezunları da bulunmaktadır (Kılıç 2013: 136-138). Karma okullar arasında bir başka okul ise askeri rüştiyeleridir. İslam hukukuna göre zimmi olan gayrimüslimlerden askerlik yapabilenler cizye vergisi ödeyerek muaf olmuşlardır. Yine Islahat Fermanı ile gayrimüslimler 1863 yılından itibaren askeri okullara kabul edilmişler (Gülsoy 2000: 107-108). Ancak, 3 Mart 1921 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile mekteplerin varlığına son verilmiştir (Demirtaş 2007: 173).

Kayserili gayrimüslim memurların eğitim gördükleri okullar ve eğitim alanları şunlardır; sıbyan/ibtidai, rüştiye, idadi, sultanî, mülkiye, hukuk, tıbbiye, ticaret, sanayi, politik, mühendislik, islam, askeri rüştiyesi ve diğer özel okullardır.

88 gayrimüslim memurun 22'si sıbyan (mahalle, köy) ibtidai mektebi, 10'u Rum sıbyan ibtidai mektebi, 1'i Rum Katolik Mektebi, 2'si Rum Rüştiye Mektebi, 1'i Rum İdadîsi, 27'si Rum Mektebi, 1'i Rum Ticaret Mektebi, 15'i

öğretim gördükleri okuldur. Burada okuma-yazma ve temel dini bilgiler öğretilmiştir ve bu okul, II. Abdülhamit döneminde "ibtidai" ismini almıştır (Sarı 2014: 54).

⁶ Rüştiye: Ortaokul iptidai ve idadi arasında üçü ilk ve üçü orta olmak üzere altı sınıflık bir mekteptir (Develioğlu 2011: 1054).

⁷ İptidai: İlkokul (Develioğlu 2011: 466).

⁸ İdadi; Rüştiyeden sonra yüksekokullara hazırlayan mekteptir (Develioğlu 2011: 471).

⁹ Sultani: Lise (Develioğlu 2011: 1123).

Ermeni Mektebi, 1'i Ermeni Katolik Mektebi, 1'i Ermeni İptidai Mektebi, 1'i darülfünun tıbbiyesi mektebi, 14'ü tıbbiye mülkiye mektebi, 8'i hukuk mektebi, 3'ü Kayseri Mektebi, 5'i rüştiye mektebi, 1'i İslam mektebi, 1'i İslam rüştiye mektebi, 1'i rüştiye askeri mektebi, 8'i mülkiye mektebi, 3'ü mülkiye idadî mektebi, 4'ü millet mektebi, 5'i Fransız Mektebi, 5'i sultani mektebi, 5'i idadî mektebi, 1'i sanayi mektebi, 3'ü ticaret mektebi, 1'i protestan mektebi, 1'i Berberyan Mektebi, 1'i Osmanlı Mektebi, 1'i politik mektebi, 1' mühendislik mektebi, 1'i özel okul, 1'i Vangilikir Simom Mektebi, 1' Kayseri Hisarı Kilisesi ve 1'i de Divan-ı Akam-ı Adliye okulunda eğitim almışlardır.

2.2. Memurların Okuryazarlık Durumu

Gayrimüslimlerin lisan bilgileri deftere “tekellüm eder”, “okuryazar”, “kitab-eder” veya “aşınadır” biçiminde kaydedilmiştir (Özger 2011: 384). XIX. yüzyılda memurlarda en çok bilinen dil Fransızcadır. Fransızca yazma becerisi en çok aranan özelliklerdendi. Fransızca'yı akıcı olarak kullanmak kültürel modernliğin yalnız simgesi olarak değil neredeyse özü haline gelmiştir. Fransızcadan sonra en çok bilinen ikinci dil Rumca idi (Findle 1996: 153). Kayseri doğumlu 88 gayrimüslim memurların birçoğu birden fazla dil bildiği veya aşına olduğu görülmektedir. Bir dil bilen 6 memur, iki dil bilen 23 memur, üç dil bilen 33 memur, dört dil bilen 16 memur, beş dil bilen 4 memur, yedi dil bilen 2 memur tespit edilmiştir. Beş kişinin ise hangi dilleri bildiği veya aşına olduğu hakkında bilgi bulunmamaktadır. 78 memurun Türkçe bildiği anlaşılmaktadır. Fransızca'yı 44 memur bilmekte, 10 memurun ise Fransızca'ya aşına olduğu görülmüştür. Ermeniceyi 30 memur bilmekte, 3 memurun ise aşına olduğu görülmektedir. Rumca'yı 49 memur bilmekte, 4 memur ise aşınadır. İtalyanca'yı 3 memur bilmekte, 2 memurun da aşına olduğu görülmüştür. İngilizceyi 9 memur bilmekte, 2 memur ise aşınadır. Bulgarca'yı 2 memur bilmekte, 1 memur ise aşınadır. Arapca'yı 2 memur bilmekte, 2 memurun ise aşına olduğu anlaşılmıştır. Osmanlıca'yı bilen 1 memur bulunmaktadır. Farsca'yı bilen memur sayısı 2 dir. Latinceye ise 9 memur, Rusca'ya 1 memur aşınadır.

Gayrimüslim memurlarla ilgili bir diğer husus üç gayrimüslim memurun çeşitli alanlarda yayınlanmış kitapları bulunmasıdır. Bu memurlar hukuk, tıp ve İngilizce üzerine eserler kaleme almışlardır. Avramaki Papa Dopulos Efendi, Osmanlı Devleti Tanzimat Dairesi Baş Muavini Reşid Beyle ortak olarak “Kavanin ve Nizamatin Şerhini” eserini “Cami-i Hukuk-ı Ticaret” adıyla neşir eylemiştir (BOA. DH. SAİD. 25/211). Vasilaki Efendi, “Zehirlenme, Boğulma ve Yaralanmalara İlk Yardım” adlı Fransızca eseri Yunanca'ya çevirmiş ve “Bir Tokatdan Önce ve(?) Vücuttaki Cerihaların Tefrik ve Tayini” hakkında 2 kitabı Yunanistan'da basılmıştır (BOA. DH. SAİD. 71/363). Hasrof Manoilyan ise, “Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafya-yı Ticarisi ve Nurseydikan-ı Osmaniye'nin” adlı eserini İngilizce eğitimini kolaylaştırmak amacıyla Fransızca'dan İngilizce'ye bir suretini de Türkçe'ye çevirmiştir. Ayrıca bunların “İngilizce Muallimi” adındaki eserleri de İstanbul'da basılmıştır (BOA. DH. SAİD. 69/89).

Tablo-2: Kayserili Gayrimüslim Devlet Adamlarının Eğitim Durumları.

No	Adı	Eğitim Gördüğü Okullar	Bildiği veya Aşına Olduğu Diller
1	Karabetyan Mıgırdıç Haki Efendi	Kayseri Mektebi	Türkçe
2	Yakob Efendi	Millet Mektebi	Türkçe, Fransızca, Ermenice, Rumca Türkçe
3	Yakob Yakodides Efendi	Fener Rum Mektebi	Türkçe, Rumca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca
4	Bogos Salyan	Divan-ı Ahkâm-ı Adliye	Türkçe, Ermenice
5	Olimpos Efendi	Kayseri ve Beyoğlu Rum Mektebi, Paris Osmanlı Mektebi, Santane ve Bresebete Politik Mektebi, Belçika Gan Mühendis Mektebi	-
6	Yasefaki Efendi	İslam Mektebi ve Rum Mektebi	Türkçe, Rumca
7	Mihail Efendi	Beşiktaş Rum Patrikhanesi Mektebi	Türkçe, Fransızca, Rumca, İngilizce
8	David Efendi	Kayseri Ermeni İbtidâ Mektebi ve İstanbul Fener Rum Mektebi	Türkçe, Rumca, Fransızca
9	Parsih Jüreyan Efendi	İstanbul Galata Ermeni Mektebi	Türkçe, Fransızca, Ermenice, İtalyanca
10	Mihalaki Efendi	İptidâî	Türkçe, Rumca, Fransızca, Ermenice
11	Yordan Resmi Efendi	Sıbyan Mektebi	Türkçe, Rumca
12	Mıgırdıç Efendi	İbtidâî	Türkçe
13	Vasilaki Efendi	Mahalle Rum Mektebi	Türkçe, Rumca
14	Avadis Efendi	Ermeni Mektebi	Türkçe, Ermenice
15	Aristidi Efendi	Fener Rum Mektebi	Türkçe ve Rumca okur-yazar. Fransızcaya aşinadır.
16	Agobyos Efendi	Kayseri Rüşdiye Mektebi, İstanbul Fener Rum Mektebi ve İdadi Mektebi	Türkçe, Fransızca, Rumca okur-yazar; Ermenice ve İtalyancaya aşinadır.
17	Artin Efendi	Ermeni Patrikhanesi Mektebi	Türkçe, Fransızca, Ermenice Bulgarca

18	Nazret Efendi	Millet Mektebi	Türkçe, Fransızca, Rumca
19	Hazaros Saya Balyan Efendi	Ermeni Mektebinde	Türkçe, Ermenice, Rumca
20	Bodos Efendi	Sıbyan Mektebi	Türkçe
21	Mihalaki Efendi	Sıbyan Mektebi, İstanbul Rum Mektebi, Heybeliada Ticaret Mektebinde	Rumca, Fransızca, Türkçe
22	Todoraki Efendi	İstanbul İbtidai Mektebi	-
23	Artin Moseviçyan Efendi	Manosya Ermeni Mektebi	Türkçe, Ermenice, Fransızca
24	Agob Efendi	Sıbyan Mektebi	Türkçe
25	Avramaki Papa Dopulos Efendi	İzmir Rum Mektebi, Mülkiye Mektebi	Türkçe, Rumca, Fransızca
26	Yorgi Servet Efendi	Millet Mektebi	Türkçe, Fransızca, Rumca
27	Jan Eftikidis Efendi	İstanbul Fener Rum Mektebi, Sultani Mektebi	Türkçe, Fransızca, Rumca, İngilizce
28	Kigork Zihni Efendi	Mahalle Mektebi	Ermenice ve Türkçe okuyar ve Rumcaya aşinadır.
29	Dikran Efendi	Ermeni Sıbyan Mektebi	Osmanlıca, Ermenice, Rumca
30	Atanaş Efendi	Kayseri Rum Mektebi, Katolik Mektebi	Türkçe
31	Ermenak İnokyan Efendi	Yand Ermeni Mektebi	Türkçe ve Ermenice okuyar, Fransızcaya aşinadır.
32	Misak Efendi	Sıbyan Mektebi	Arapça, Rumca ve Ermenice okumuş ve aşinadır.
33	Vasilaki Efendi	Yozgat Rum İbtidai Mektebi, Rum Ticaret Mektebi, Atina Darülfünun Tıbbiyesi	Türkçe, Fransızca, Rumca
34	Yuvanaki Efendi	Fener Rum Mektebi ve Hukuk Mektebi	Türkçe, Rumca
35	Pavli Efendi	Kayseri Rum Mektebi	Türkçe, Rumca
36	Paskal Efendi	Kayseri Mektebi ve Beyoğlu Rum Mektebi, Hukuk Mektebi	Türkçe, Rumca Fransızca
37	Misak Sergiz Efendi	Tıbbiye Mülkiye Mektebi	Türkçe, Fransızca, Ermenice
38	Hrisanto Efendi	Rum Sıbyan Mektebi, Rüşdiye Mektebi	Türkçe, Arapça, Farsça, Rumcaya aşi-

Osmanlı Bürokrasisinde İstihdam Edilen Kayseri Doğumlu Gayrimüslimler

			nadır.
	Karabet Haki Efendi	Ermeni Mektebi	Türkçe, Ermenice
40	Yordanaki Efendi	İbtidaî Mektebi, Fener Rum Mektebi, Hukuk Mektebi	Rumca, Fransızca
41	Agob İzmitliyan Efendi	Kayseri Ermeni İbtidaî Mektebi, Hukuk Mektebi	Türkçe, Ermenice okuyuzar ve Fransızcaya aşınadır.
42	Roçin Efendi	İbtidaî Mektebi	-
43	VartanYıldızyan	Ermeni Mektebi, Ermeni Patrikhane Mektebi, Mülkiye Mektebi	Türkçe, Ermenice, Fransızca
44	Balyan Efendi	Ermeni Mektebi	Fransızca, İngilizce, Rumca, İtalyanca
45	Yani Moskos Efendi	Sıbyan Mektebi, Lanfa Rüşdiye Rum Mektebi, Fener Rum Mektebi, Atina Tıbbiye Mektebi, Tıbbiye Mülkiye Mektebi	Türkçe, Fransızca ve Rumca okuyuzar ve Latinceye aşınadır.
46	Agob Ramiz Efendi	Aziziye Mektebi, Kayseri Mektebi	Türkçe, Rumca, Ermenice
47	Yakob Toma Efendi	Mahalle Mektebi, Tıbbiye Mülkiye Mektebi	Türkçe, Rumca, Fransızca
48	Aleksi Efendi	Sıbyan Rum Mektebi, İslam Rüştiye Mektebi	Türkçe, Rumca
49	İkyoyadi Efendi	Rum Sıbyan Mektebi, İzmir Rum Mektebi, Beyrut Rum Mektebi, Fransız Mektebi, Sultani Mektebi	Türkçe, Fransızca, İngilizce
50	Şehbenderyan Parsih Resmi Efendi	Gümüşhacıköy Ermeni Mektebi, Merzifon Ermeni Mektebi	Türkçe, Ermenice
51	Yovanaki Efendi	Mahalle Mektebi, Sanayi Mektebi	-
52	Mirican Efendi	Ermeni Mektebi, Rüştiye Mektebi	Türkçe, Fransızca, Rumca, Ermenice
53	Dimitri Bodos Efendi	Rum İbtidaî Mektebi, Mülkiye Mektebi	Türkçe, Fransızca, Rumca
54	Dimitraki Efendi	Kayseri Rum İbtidaî Mektebi, İstanbul İdadî Mülkiye Mektebi, Tabiblik Mektebi	Türkçe ve Rumca okuyuzar, Fransızcaya aşınadır.
55	Bodos Efendi	Rum Mektebi, Fener Rum Mektebi, Mülkiye Mektebi, Hukuk Mektebi	Türkçe yazar Rumca ve Fransızcaya aşınadır.
56	Petro Tedoridi Efendi	Mahalle Mektebi, Tıbbiye Mülkiye Mektebi	Türkçe, Rumca
57	Aleksandros Kalender oğlu Efendi	Rum Mektebi, İngiliz Bakız Özel Ticaret Okulu	Türkçe, Rumca, İngilizce

58	Aristidi Farhi Efendi	Tavlusun Rum Mektebi, Tıbbiye Mülkiye Mektebi, Hukuk Mektebi	Türkçe, Rumca, Latince, Fransızca
59	Malisyan Mihran Efendi	Mahalle Mektebi, Babil Protestan Mektebi, Tıbbiye Mektebi	Türkçe, Ermenice
60	Nikolaki Andonyadi Efendi	İzmir Rum Millet Mektebi, Hukuk Mektebi	Türkçe yazar, Arapça, Fransızca, Rusça ve Rumcaya aşinadır.
61	Hasrof Manoilyan	Germir Ermeni Mektebi, Giresun Ermeni Mektebi, İstanbul Hamidiye Ticaret Mektebi	Türkçe, Fransızca, İngilizce, Ermenice
62	Ohannes Efendi	İstanbul Ermeni Mektebi	Türkçe okuyar yazar Fransızcaya aşinadır.
63	Leon Şehbaz Efendi	Berberyan Mektebi ve Mülkiye Mektebi	Türkçe, Fransızca ve Ermenice okuyar yazar, İngilizceye aşinadır.
64	Kostanti Efendi	Sıbyan Mektebi, Samsun Rum İdadî ve Hukuk Mektebi	Türkçe, Rumca
65	Vasilaki Efendi	Kayseri Rum Mektebi	Türkçe, Rumca
66	Pol Şatır Efendi	Yani Vangilikir Simom Mektebi, İdadî Mektebi	Türkçe, Fransızca, İngilizce, Rumca, Arapça, İtalyanca ve Ermenice
67	Tomasyan Karabet Efendi	İbtidâî Mektebi, Mülkiye Mektebi, Fransız Mektebi	Türkçe, Ermenice
68	Todoraki Efendi	Mahalli Rum Mektebi	Türkçe
69	Angili Yuvakiçidis Efendi	Konya Rum Rüşdiye Mektebi	Türkçe ve Rumca konusur ve yazar. Fransızcaya aşinadır.
70	Yuvanaki Papa Dopula Efendi	Rum İbtidâî Mektebi, Kadırğa Rüşdiye Mektebi, Mülkiye Mektebi	Türkçe, Rumca, Fransızca, İngilizce
71	Bodosaki Efendi	Özel Okul	Türkçe, Fransızca ve Rumcaya aşinadır.
72	Agob Davityan Efendi	Ermeni Mektebi	Türkçe ve Ermenice okuyar yazar, Fransızcaya aşinadır.
73	Agob Efendi	Gülhane Askeri Rüşdi Mektebi, İdadî Mektebi, Tıbbiye Mektebi	Türkçe, Fransızca
74	Horen Frenkian Efendi	Kayseri Hisarı Kilise, Rüştiye Mektebi	Türkçe, Ermenice

Osmanlı Bürokrasisinde İstihdam Edilen Kayseri Doğumlu Gayrimüslimler

75	Haralambos Efendi	Samsun Rum Mektebi, Tıbbiye Mektebi	Türkçe, Rumca ve Fransızca konuşur, yazar, Latince aşına.
76	Yuvan Fahri Efendi	Samsun Rum Mektebi	Türkçe, Fransızca
77	Mihalaki Mihailidi Efendi	Kayseriye Rum İbtidai Mektebi, Millet Mektebi, Esbine Fransız Mektebi ve Sultaniye Mektebi	Türkçe, Fransızca ve Rumca okuyazar ve konuşur biraz Latinceye aşınadır.
78	Haralombos Grikoryadis Efendi	Kayseri Rum Mektebi, Samsun Rum Mektebi, Tıbbiye Mülkiye Mektebi	Türkçe, Fransızca ve Rumca konuşur ve yazar, Latinceye aşınadır.
79	Hacı Artin Bogusyan Efendi	Kayseri Ermeni Mektebi	Türkçe, Fransızca, Ermenice
80	İliya Efendi	Sıbyan Mektebi, Beyoğlu Özel İdadî Mektebi, Koleşfor Fransız Mektebi	Türkçe, Rumca, Bulgar, Ermenice okur ve Fransızcaya aşınadır.
81	Yordan Efendi	İstanbul Mülkiye İdadî Mektebi	Türkçe, Fransızca
82	Sebuh Tabibyan Efendi	Muhtiyaryan Ermeni Katolik Mektebi, Sultani Mektebi	Fransızca, Ermenice
83	Ermenak Efendi	Sultani Mektebi, Mülkiye İdadî Mektebi	Arapça, Farsça, Türkçe, Fransızca, Ermenice konuşur ve yazar, Rumca ve Bulgarcaya aşınadır.
84	Mihal Efendi	Erkilet Köy Mektebi, Tıbbiye Mülkiye Mektebi	-
85	Logofet Efendi	Ermeni İbtidai Mektebi, Özel Fransız Mektebi, Tıbbiye Mülkiye Mektebi	Türkçe, Fransızca ve Ermeniceye aşınadır
86	Nikolaki Fehmi Efendi	Rum İbtidai Mektebi	Türkçe, Rumca, Ermenice
87	Kiryako Efendi	Adana Rum Mektebi ve Adana Fransız Mektebi	Türkçe, Rumca, Fransızca
88	Anesti Efendi	Kayseri Rum Mektebi, Vefa İdadî Mektebi, Tıbbiye Mülkiye Mektebi	Türkçe, Fransızca, Rumca

3. Memurların Görevleri Hakkında Bilgiler

3.1. Görev ve Maaş Durumları

Kayserili gayrimüslim memurlar mülâzemet ile yani tecrübe kazanma sürecinin ardından bazı memurlar ise muvazzaf olarak işe başladıkları görülmüştür. Memurların göreve başlama yaşları 12 ila 55 yaş aralığındadır. Mirican Efendi 12 yaşında göreve başlayan en küçük yaştaki memur olurken (BOA. DH. SAİD. 63/195). Ermenak İnokyan Efendi 55 yaşında işe başlayan yaşı en büyük olan memur olmuştur (BOA. DH. SAİD. 167/435). Bir dairede kâtiplik ile memuriyete başlayan birinin yıllar sonra kaymakamlık makamına geldiği görülebilmektedir (Özger: 2015: 75).

Tanzimat Fermanı'ndan önce tahsilata dayalı maaş verilirken Tanzimat Fermanı'ndan sonra memurlara nakdi olarak maaş bağlanmıştır. Memurlar içinde en düşük maaş alan 60 kuruş ile Ohannes Efendi'dir (BOA. DH. SAİD. 62/303). En yüksek maaşı alan ise Aristidi Efendi'dir. Ticaret ve ziraat memuru olan Aristidi Efendi 15000 kuruş maaş almıştır (BOA. DH. SAİD. 93/285). Memurların görevleri değiştikçe maaşlarında da düşme ve yükselme olmuştur. Maaş farklılıklarının sebebi farklı coğrafi ve idarî birimlerde bulunmalarındır. Memurların Osmanlı Devleti'nin vilayet, sancak, kaza ve nahiyeler gibi farklı bölgelerinde göreve başladıkları görülmektedir. Kayseri doğumlu olmalarına rağmen Nevşehir, Kalonya, İstanbul, Mersin, Manastır, Konya, Larende, Niğde, Bor, Yozgat, Filibe, Gümölcine, Kozan, Haçın, İçel, Galata, Beyoğlu, Burdur, Sayda, Develi, Kayseri, Sivas, Antalya, Erkilet, Erzurum, İzmir, Adana, Amasya, Aziziye, Halep, İskenderun, Ankara, Kastamonu, Dersim, Bolvadin, Dimetoka, Edirne, Ortaköy, Mihallıçcık, Yonda, Tarsus, Trabzon, Bafra, Kırkağaç, Madensim, Şirvan, Aydın, Foçateyn, Maraş, Menteşe, Divine, Bursa, Canik, Brüksel, Zürih, İnebolu, Cezair-i Bahr-i Sefid (Midilli), Demirhisar, Ereğli, Ürgüb, Hüdavendigâr, Çarşamba, Samsun, Saruhan, Münlek, Suriye, Palu, Sanduklu, Düzce gibi bölgelerde memurluk yapmaları bu durumu desteklemektedir.

Memurların iş kolları incelendiğinde doktor, polis, komser, eczacı, öğretmen, kaymakam, hazine-i hassa duyunu (borçlar idaresi) memuru, duyun-u umumiye (dış borçlar) memuru, ziraat bankası kâtiibi, hariciye kâtiibi, imar memuru, mahkeme kâtiplikleri, gazetecilik, rüsumat (gümrük vergi idaresi) memuru, sandık emini, umur-ı nafia (bayındırlık işleri) memuru, tahrirat memuru, baş şehbenderhanesi (konsolosluk), orman ve maadin (maden) memuru, müdürlük, telgraf ve posta memurlukları gibi farklı görevleri icra ettikleri görülmektedir. Dikkat çeken hususlardan biri de gayrimüslim devlet adamlarının bir kısmı emekliliğine kadar aynı görevde çalışırken bazı devlet adamlarının farklı meslek ve kurumlarda görev değişikliğine gitmeleridir.

3.2. Memurların Aldığı Ödüller

3.2.1. Memurlara Verilen Madalyalar

Madalya, üstün başarı gösterenlere takılan nişanlardır. Başarı hatırası olmak üzere altın, gümüş, bakır, alüminyum veya nikelden yapılmış olup bir defaya mahsus olarak verilen mükâfat ve şeref armağanıdır. Dönemin hükümdarının adını ve baş kabartmasını taşıyan madeni para özelliğindedir (Özger: 2010: 62). Bu madalyalar Osmanlı Devleti'nde askerî, mülkî ve idarî personele, halktan kişilere ve üst düzey bazı gayrimüslim kişilere devlet adına göstermiş oldukları üstün başarılarından dolayı padişah emriyle verilmiştir (Erüreten 2001: 14).

3.2.1.1. Liyakat Madalyası: Sadakat ve kahramanlık gösterenleri takdir etmek ve başkalarını da teşvik etmek amacıyla II. Abdülhamit Dönemi'nde 1890 yılından itibaren Altın ve gümüş olarak verilmeye başlanmıştır. Madalyanın ön yüzünde padişahın tuğrası ve Osmanlı arması, arka yüzünde "Liyakat madalyası, sadakat ve şecaat gösterenlere mahsus yazı" ve madalyanın verildiği yılın tarihi vardır. Bu madalya devlete faydası dokunan gayrimüslimlere de verilmiştir (Pakalın 1993: 367). Ermeni kökenli David Efendi Gümüş Liyakat Madalyası (BOA. DH. SAİD. 7/249), Rum kökenli Aristidi Efendi ise Liyakat Madalyası almıştır (BOA. DH. SAİD. 93/285).

3.2.1.2. Hamidiye-Hicaz Demiryolu Madalyası: II. Abdülhamit Dönemi'nde başlayan ve Hicaz'a kadar uzanan demir yolu yapımında yararlılık gösterenlere verilen madalyadır. Ön yüzünde defne dalından bir çelenk içinde II. Abdülhamit'in "El-Gazi" tuğrası, altta lokomotif resmi, arka yüzünde ise "Hamidiye-Hicaz Demiryolu'na hizmet eden hamiyetmedana mahsus madalyadır" yazısı ve basım tarihi yer almaktadır. Erkekler yeşil kadınlar ise çiçek şeklinde yeşil kurdele ile göğsün sağ tarafına takmıştır (Pakalın 1993: 812). Rum kökenli Aristidi Efendi Nikel Hicaz Demiryolu Madalyası'na layık görülen Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim vatandaşlarından biridir (BOA. DH. SAİD. 93/285).

3.2.1.3. Hamiyyet-i Vataniye Madalyası: Vatan sevgisinin ve vatan onunun bir nişanesi olarak yapılmış ve bu özellikleri sergileyenlere verilmiştir. XIX. yüzyılda milliyetçilik akımı Balkan toplumlarını Osmanlı Devleti'nden ayrılma sürecini başlatmıştır. Ülkeyi yönetenler bu durumun önüne geçebilmek için vatan sevgisi ve birliğini aşılacak amacıyla pek çok tedbirlere başvurmuşlardır (Özger 2010: 64). Bu tedbirlerden biri de ülke menfaati adına yararlılık gösterenlere verilmek üzere Hamiyyet-i Vataniye Madalyasının düzenlenmesidir. Bu bağlamda Rum kökenli Aristidi Efendi'ye Alimünyüm Hamiyyet-i Vatan Madalyası takdim edilmiştir (BOA. DH. SAİD. 93/285).

3.2.1.4. Gümüş İmtiyaz Madalyası: II. Abdülhamit Dönemi'nde (1876-1909) büyük ve küçük iki ayrı şekilde bastırılmış bir madalyadır. Ön yüzünde "sadakat", "hamiyet", "gayret" ve "şecaat" sözcükleri arka yüzünde ise

zeytin ve defne dallarından oluşan bir çelenk içinde ay-yıldız ve arma yer almaktadır. Padişah'ın çıkarlarını koruyan ve yararlı hizmetlerde bulunanlara verilmiştir (Gündüz 2011: 130). Rum kökenli Osmanlı vatandaşlarından Mihail Efendi Gümüş İmtiyaz Madalyası'na layık görülen gayrimüslim memurlardandır (BOA. DH. SAİD. 3/316).

3.2.1.5. Şir-ü Hurşit Madalyası: İran Devleti tarafından verilmektedir (Gündüz 2011: 130). Rum kökenli Kiryako Efendi'ye İran Devleti tarafından Şir-ü Hurşit Madalyası verilmiştir (BOA. DH. SAİD. 153/11).

3.2.2. Memurlara Verilen Rütbeler

Osmanlı Devleti'nde halktan bazı kimselere ve devlet memurlarına verilen paye ve unvanlara rütbe tevcih edilmiştir. Tanzimat döneminde memur ofisleri genişletilerek nezaretler haline getirilmiş ve memurlar efendiliklere yükseltilmiştir. Rütbe, ilk olarak yeniçerilere, akabinde mülkiye sınıfına, çok daha önceleri yani Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise dereceli olarak verilmiştir. Bunlar; hocalık, kapıcıbaşılık, mirimiranlık ve vezirliktir. Memurluktaki rütbelerin sınıflara göre düzenlenmesi II. Mahmut döneminde başlamıştır. 1833 yılında kalemiye ve mülkiye sınıfının birleştirilmesi ile ulâ, saniye, salise ve rabia olmak üzere dört sınıf mülkiye rütbesi olmuştur. Mülkiye rütbeleri yukarıdan aşağıya doğru şu şekildedir; vezir, bâlâ, ulâ evveli, ula sanisi, saniye sınıf-ı mütemayizi, saniye, salise, rabia, hacedanlık ve hamise'dir (Ortaylı 1983: 95-96). 1834'te yapılan düzenleme ile ulâ, sani, salis ve rabi (birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü) olmak üzere dört sınıf rütbe oluşturulmuştur. Her memurun rütbesine göre nişan, resmi elbise ve kılıçlar verilmiştir. Tanzimat dönemi mülkiye memurlarından sadrazam, rütbe-i ula sınıf-ı evveli, rütbe-i ula sınıf-ı sanisi, rütbe-i sani sınıf-ı evveli, rütbe-i sani sınıf-ı sanisi, rütbe-i salis sınıf-ı evveli, rütbe-i salis sınıf-ı sanisi gibi çeşitli sınıflarda rütbelere yükselmiştir (Akyıldız 1993: 36). Kayserili gayrimüslim memurların çoğunun rütbe aldığı görülmüştür.

3.2.3. Memurlara Verilen Nişanlar

Devletin varlığı, birliği, bütünlüğü ve gelişiminde üstün gayret, hizmet ve özveri ile çalışarak kişisel başarıya ulaşan ve bu başarısı ile toplumu üst düzeyde etkileyen kişilerin göğsüne takılan alametin ismine nişan denir. Nişanın birden beşe kadar derece ve rütbeleri bulunur ve nişan, kayd-ı hayat şartıyla verilmiştir (Özger 2010: 68-69). Osmanlı Devleti'nde ilk nişan III. Selim (1789-1807) zamanında ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nde madalya ve nişanların takdimi 1934 yılına kadar sürmüştür. 1934 yılında çıkartılan yasa ile ise tamamen ortadan kaldırılmıştır (Sarı 2014: 58). Tanzimat döneminde memurlara, yabancılara ve gayrimüslimlere verilen nişanlar ve madalyalar nizamlı bir şekilde derecelendirilmiştir.

1852 yılında Sultan Abdülmecit'in adına "Mecidî Nişanı" yapılmıştır. Mecidî Nişanı beş derece veya rütbeden oluşmuştur. Kayd-ı hayat şartıyla verilmiştir. Birinci ve ikinci derece nişanlar şemselidir. Şemse çap olarak nişandan büyük göğsün sol tarafına iğneli klips ile elbisenin üzerine takıl-

mıştır. Mecidî Nişanı'nın kılıçlı olanı da vardır. Bunlar savaşlarda üstün başarı gösterenlere verilmiştir. Nişanın ortasında kırmızı mine bordürlü, altın göbek parçası altına dıştan çapraz olarak konulmuş iki kılıç vardır. Bordür üzerine hamiyet, gayret, sadakat ve nişanın çıkarılış tarihi yazmaktadır. Ortadaki altın bölümde ise Padişah'ın tuğrası yer almaktadır.

Abdülaziz Dönemi'nde çıkarılan nişanların en önemlisi "Nişân-ı Âli Osmanî" olup dört dereceli olarak düzenlenmiş ve sadece birinci ve ikinci derecelerinde şemse vardır. Araları motiflerle doldurulmuş, uçlarında küçük küre bulunan yedi kollu yıldız şeklindedir. Nişanın üzerinde, kollarında ve orta bordürde yeşil, göbekte kırmızı mine kullanılmıştır. Kırmızı mine üzerine "el müstenid'ü bi't-tevfikat el rabbaniye, melik-i devlet-i Osmanîye Abdülaziz Han" yazısı yer almaktadır (Eralp 2002: 684). Kayserili gayrimüslim memurların gösterdikleri üstün gayretlere karşılık aldıkları rütbelere ve nişanlar bulunmaktadır. Ermeni memurların aldıkları rütbe ve nişanlardan bazıları şunlardır; Keresteciyan Bedros Efendi; rütbe-i saniye, 4. rütbeden Nişân-ı Osmani, rütbe-i evveli sınıf-ı sani, 3. rütbeden Mecidî Nişan-ı, 3. rütbeden Nişân-ı Al-i Osmani (BOA. DH. SAİD. 1/220), Karabetyan Mıgırdıç Efendi; rütbe-i salise ve 4. rütbeden Mecidî Nişan-ı zişan'dır (BOA. DH. SAİD.10/59). Rum kökenli memurların aldığı rütbe ve nişanlardan bazıları ise şunlardır; Yakop Yakodis Efendi; rütbe-i saniye sınıf-ı sanisi, rütbe-i saniye sınıf-ı mütamayizi, 4. Rütbeden Mecidî Nişan-ı zişanı, Avusturya Korundifer Nişanı, İtalya Koron ve Yatalı Nişanları, İran Şir-i Hurşid Nişanı ve Yunan Gümüş Atadoros Nişanı (BOA. DH. SAİD. 1/222), Pol Şatır Efendi; 3. rütbeden Nişân-ı Âli Osmanî'dir (BOA. DH. SAİD. 113/123).

3.3. Memurların Cezaî Durumları

Memurların sicil kayıtlarında aldıkları cezalarda kaydedilmiştir. Memurlukları sürecinde aldıkları ödüllerin yanında mahkemeye çıkarılıp çıkarılmadıkları, görevden azledilip edilmedikleri gibi konular da kaydedilmiştir. M. 3 Mayıs 1840 tarihinde yayımlanan yasal düzenleme ile rüşvet, cana ve mala karşı yapılacak saldırıları engellemeye yönelik tedbirlerin alındığı da olmuştur. Bu bağlamda memurların yargılanması ile ilgili nizamname yayınlanmıştır. Bu nizamnamelerden biri 23 Mayıs 1871 tarihinde çıkartılan Memurin-i Muhakemesine Dair Nizamname'dir. Sicil kayıtlarında mahkeme sonuçlarına dair bilgiler de bulunmaktadır (Tahir 1999: 225-226). Kayserili gayrimüslim memurlardan Kigork Zihni Efendi (BOA. DH. SAİD. 176/241) ve Todoraki Efendi soruşturma geçiren memurlardan bazılarıdır (BOA. DH. SAİD. 178/446).

Tablo-3: Kayserili Gayrimüslim Devlet Adamlarının Görevleri Hakkında Bilgiler

No	Adı	Memuriyet Giriş Yaşı	Memurun İlk ve Son Görevi	Memurun İlk ve Son Aldığı Maaşı	Aldığı Nişan ve Madalyalar
1	Karabetyan Mıgırdıç Haki Efendi	31	Kâtip	200-1000 Kuruş	Mecidî Nişanı

2	Yakob Efendi	23	Telgraf ve Posta Mem.	480-450 Kuruş	
3	Yakob Yakodides Efendi	21	Kâtip/Mal Müfettiş	200-5000 Kuruş	Avusturya Korundifer Nişanı, İtalya Koron ve Yatalı Nişanları, İran Şir-ü Hurşid Nişanı ve Yunan Gümüş Atadoros Nişanı
4	Bogos Salyan	26	İdare Meclisi /Ticaret Meclisi Üyesi	2000 Kuruş	
5	Olimpos Efendi	31	Mühendis	1000 Kuruş	
6	Yasefaki Efendi	42	Sandık Emni	300-270 Kuruş	
7	Mihail Efendi	21	Büro Memuru/Maliye Dairesi Üyesi	90-7000 Kuruş	Osmanî Âli Nişanı, Gümüş İmtiyaz Madalyası, Firun-ı Döpros Nişanı ve Mecidi Nişanı
8	David Efendi	22	Telgraf ve Posta Mem.	150-977 Kuruş	Gümüş Liyakat Madalyası
9	Parsih Jüreyan Efendi	21	Telgraf ve Posta Mem.	76-600 Kuruş	
10	Mihalaki Efendi	22	Posta Müdürü/Ticaret Mahkeme Memuru	500-747 Kuruş	
11	Yordan Resmi Efendi	18	Telgraf ve Posta Mem.	480-700 Kuruş	
12	Mıgırdıç Efendi	32	Ticaret Mahkemesi Mem.	400 Kuruş	
13	Vasilaki Efendi	17	Ticaret Mahkemesi Mem.	250-1200 Kuruş	
14	Avadis Efendi	22	Mal Müdürü/İhale Memuru	500-500 Kuruş	
15	Aristidi Efendi	13	Muhasebe Memuru/Ticaret ve Ziraat Memuru	235-15000 Kuruş	Alimünyüm Hamiyet-i Vatan Madalyası, Mecidi Nişanı, Osmanî Nişanı, Nikel Hicaz Demiryö-

Osmanlı Bürokrasisinde İstihdam Edilen Kayseri Doğumlu Gayrimüslimler

					lu Madalyası ve Likayat Madalyası
16	Agobyos Efendi	27	Bidayet Mahkemesi Savcısı	1000-700 Kuruş	
17	Artin Efendi	18	Büro Memuru	800-2400 Kuruş	Mecidi Nişanı ve Osmanî Âli Nişanı
18	Nazret Efendi	23	Gümrük Memuru	300-400 Kuruş	
19	Hazaros Savaş Balıyan Efendi	33	İnşa Komisyon Üyesi/Kaymakam	326 Kuruş	
20	Bodos Efendi	27	Mal Memuru / Mahkeme Kâtibi	190-250 Kuruş	
21	Mihalaki Efendi	43	Bidayet Mahkemesi Memuru/Sandık Emni Memuru	360-600 Kuruş	
22	Todoraki Efendi	36	Bidayet Mahkemesi Memuru ve Ticaret Mahkemesi Memuru	1200-1200 Kuruş	
23	Artin Moseviçyan Efendi	30	İnfak Dairesi Memuru /İstinaf Mahkeme Üyesi	600-1440 Kuruş	
24	Agob Efendi	18	Anbar Kâtibi /Tahrir Vergi Kâtibi	300-250 Kuruş	
25	Avramaki Papa Dopolos Efendi	33	Bidayet Mahkemesi Savcısı/Adliye Müfettişi	1400-4500 Kuruş	
26	Yorgi Servet Efendi	22	Fransızca Haberleşme Memuru/Telgraf Müdürü	380-800 Kuruş	
27	Jan Eftikidis Efendi	23	Mübaşir/Bayındırlık Mühendisi	350-2250 Kuruş	
28	Kigork Zihni Efendi	34	Belediye Dairesi Kâti-	250-350 Kuruş	

	di		bi/Tahsil Memuru		
29	Dikran Efendi	30	Aşâr Anbar Memuru/ Sandık Emini	400-270 Kuruş	
30	Atanaş Efendi	32	Sandık Emini ve Mal Müdürü	450-540 Kuruş	
31	Ermenak İnokyan Efendi	55	İstinaf Mahkemesi Üyesi	1500 Kuruş	
32	Misak Efendi	27	Gümrük Memuru	500 Kuruş	
33	Vasilaki Efendi	30	Belediye Doktoru	500-1200 Kuruş	
34	Yuvanaki Efendi	31	Aşâr Memuru	800 Kuruş	
35	Pavli Efendi	26	Tarik Çavuşu ve Kondüktör	250-500 Kuruş	
36	Paskal Efendi	26	Ticaret Mahkemesi / İstinaf Mahkemesi Üyesi	1400-3500 Kuruş	
37	Misak Sergiz Efendi	27	Belediye Doktoru	1500-800 Kuruş	
38	Hrisanto Efendi	23	Bidayet Mahkemesi Sorgu Hâkimliği	750-1000 Kuruş	
39	Karabet Haki Efendi	19	Kayıt Memuru	120-430 Kuruş	
40	Yordanaki Efendi	37	Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı ve Bidayet Mahkemesi Sorgu Hâkimliği	1200-2500 Kuruş	
41	Agob İzmitliyan Efendi	-	İstinaf Mahkemesi Savcısı		
42	Roçin Efendi	29	Sandık Emini /Ziraat Bankası Memuru	360-500 Kuruş	
43	Vartan Yıldızyan	18	Telgrafhane Memuru/ Kaymakam	500-1125 Kuruş	
44	Balyan Efendi	19	Dışişleri Haberleşme	500-900 Kuruş	

Osmanlı Bürokrasisinde İstihdam Edilen Kayseri Doğumlu Gayrimüslimler

			Memuru		
45	Yani Mos-kos Efendi	37	Belediye Doktoru	200-600 Kuruş	
46	Agob Ramiz Efendi	42	Sandık Emini	360-345 Kuruş	
47	Yakob Toma Efendi	27	Belediye Doktoru	750-1200 Kuruş	Hamidî Nişanı
48	Aleksi Efendi	17	Sandık Emini	450 Kuruş	
49	İkyobadi Efendi	33	İçişleri Kalemli Rumca Gazeteleri Tercüme Memuru/ Komser	350-2000 Kuruş	Osmanî Âli Nişanı
50	Şehbenderyan Parsih Resmi Efendi	33	Genel Borçlar İdare Kaleminde Memur	1500 Kuruş	
51	Yovanaki Efendi	14	Sanayi Mektebinde Memur/ Kaymakam Yardımcılığı	400-670 Kuruş	
52	Mirican Efendi	12	Vergi Dairesi Müdürü/ Vergi Dairesinde Başkâtip	235-800 Kuruş	
53	Dimitri Bodos Efendi	28	Belediye Doktoru	800-600 Kuruş	
54	Dimitraki Efendi	27	Belediye Doktoru	800-600 Kuruş	
55	Bodos Efendi	31	İstinaf Mahkeme Üyesi/ Kaymakam Yardımcısı	750-540 Kuruş	
56	Petro Tedoridi Efendi	27	Belediye Doktoru	600-1500 Kuruş	Mecidî ve Osmanî Nişanı
57	Aleksandros Kalender oğlu Efendi	46	Orman ve Maden Memuru	800 Kuruş	
58	Aristidi Farhi Efendi	23	Ticaret Mahkemesi Başkâtibi /Ticaret Mahkemesi Kalem Me-	600-200 Kuruş	

			mur		
59	Malıyan Mıhran Efendi	24	Belediye Doktoru	600 Kuruş	
60	Nikolaki Andonyadi Efendi	39	Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcısı	1000 Kuruş	
61	Hasrof Manoilyan	30	Gümrük Memuru	400-900 Kuruş	
62	Ohannes Efendi	23	Kâtip	60-140 Ku- ruş	
63	Leon Şeh- baz Efendi	24	Öğretmen	900 Kuruş	
64	Kostanti Efendi	30	Savcı Yardımcısı	1200 Kuruş	
65	Vasilaki Efendi	23	Sandık Emını	360-486 Kuruş	
66	Pol Şatır Efendi	30	Başkonsolus- luk Memuru	2000-2000 Kuruş	Osmanî Âli Nişanı
67	Tomasyan Karabet Efendi	27	Belediye Doktoru	1000-600 Kuruş	
68	Todoraki Efendi	14	Mahkeme Kâtibi/Polis Memuru	250-600 Kuruş	
69	Angili Yu- vakiçidis Efendi	31	Reji İdaresi Dava Memu- ru/Bidayet Mahkeme Üyesi	300-1000 Kuruş	
70	Yuvanaki Papa Dopu- la Efendi	27	Memur/ Kaymakam	500-2187 Kuruş	
71	Bodosaki Efendi	32	Kaymakam Yardımcısı	540 Kuruş	
72	Agob Davityan Efendi	28	Sandık Emını /Öğretmen	270-250 Kuruş	
73	Agob Efendi	31	Belediye Doktoru	600 Kuruş	
74	Horen Frenkyan Efendi	26	Kâtip/Bid. Mahkeme Üyesi	1000 Kuruş	
75	Haralam- bos Efendi	26	Belediye Doktoru	600 Kuruş	
76	Yuvan Fahri Efendi	19	Telgraf ve Posta Kâtibi	380 Kuruş	
77	Mihalaki Mihailidi	23	Dış Borçlar Kâtibi/Posta	250-500 Kuruş	

Osmanlı Bürokrasisinde İstihdam Edilen Kayseri Doğumlu Gayrimüslimler

	Efendi		Memuru		
78	Haralom-bos Grikor-yadis Efendi	25	Belediye Doktoru	600 Kuruş	
79	Hacı Artin Bogusyan Efendi	20	Polis/ Kaymakam Yardımcılığı	300-540 Kuruş	Osmanî Âli Nişanı ve Mecidi Nişanı
80	İliya Efendi	32	Kaymakam Yardımcılığı	540 Kuruş	Osmanî Nişanı
81	Yordan Efendi	37	Bayındırlık Memuru	500-600 Kuruş	
82	Sebuh Tabibyan Efendi	20	Öğretmen	250-300 Kuruş	
83	Ermenak Efendi	20	Kaymakam Yardımcılığı	540 Kuruş	
84	Mihal Efendi	27	Eczacı	-	
85	Logofet Efendi	28	Belediye Doktoru	600 Kuruş	
86	Nikolaki Fehmi Efendi	28	Muhasebe Memuru/Mal Müdürü	80-540 Kuruş	
87	Kiryako Efendi	24	Polis/ Komser	200-300 Kuruş	Şir-ü Hurşid Madalyası
88	Anesti Efendi	27	Seyyar Doktor	800 Kuruş	

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile reform hareketleri başlamıştır. Bu süreçte memurlarla ilgili pek çok düzenleme yapılarak nizâm-nâmeler yayınlanmıştır. Bu nizamnamelerin bazıları bürokrasideki memur istihdamının nasıl ve ne şekilde olacağı ile ilgilidir. Yayımlanan nizamnamelerin ardından Memurların hâlleri ile ilgili Osmanlı Devleti'nin XIX. ve XX. yüzyılına ışık tutacak kayıtlar oluşturulmuştur. Bu kayıtlarda Osmanlı Devleti'nde memurların görevleri boyunca kendileri ile ilgili bilgiler ve davranışların yer aldığı Sicill-i Ahvâl Defterleri oluşturulmuştur. Sicill-i Ahvâl Defterleri, Kayseri doğumlu gayrimüslim devlet adamları ve dönemin kurumları hakkında bizlere önemli bilgiler sunmuştur.

Kayseri günümüzde olduğu gibi geçmişte de Osmanlı Devleti'nde önemli devlet adamları yetiştiren bir şehir olarak kendini göstermiştir. Eserde Kayseri doğumlu 88 gayrimüslim devlet adamının Osmanlı Devleti'nin bürokratik kadrolar içinde yer aldıkları birçok bölge ve kurumlarda görev aldıkları görülmüştür.

Kayseri doğumlu gayrimüslim memurların meslekî çeşitliliği de oldukça fazladır. Hâkim, savcı, kaymakam, öğretmen, kâtip, müdür, polis gibi Osmanlı Devleti'nin her bölgesinde farklı vazifelere tayin edildikleri görülmüş-

tür. Kayseri doğumlu gayrimüslim memurların eğitimi incelendiğinde geneli ilköğretim seviyesine sahiptir. Memurların aşına olduğu ve bildiği dillerin çoğu Türkçe, Rumca, Fransızca ve Ermenicedir.

Osmanlı Devleti'nde memurlar stajyerlik süresi bittikten sonra işe başlamışlardır. Memurlar görev süreleri boyunca vazifelerinden isteyerek veya istemeyerek ayrıldıkları görülmüştür. Memurlardan bazıları yasadışı durumlara bulaştıkları için görevlerinden uzaklaştırılmışlardır. Osmanlı Devleti'nde memurlar pek çok idarî birimlerde çalışmış ve üzerine düşen görevleri layıkıyla yerine getirmişlerdir. Gayretli çalışmalarından dolayı rütbe, nişan ve madalya alanlar da olmuştur. Hicaz Demiryolu madalyası, İran Şir-u Hurşit Madalyası, Hamiyet-i Vatan Madalyası ve Avusturalya Korindifer Nişanı, İtalya Koron ve Yatalı Nişanları bunlardan bazılarıdır.

Sicill-i Ahvâl kayıtlarında memurların maaşlarına bakıldığında ülkenin iktisadi durumu hakkında bilgiler de verilmiştir. Sicill-i Ahvâl kayıtları Kayseri doğumlu gayrimüslim devlet adamlarının Osmanlı bürokrasisinde ne derece aktif görevlerde bulunduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA. DH. SAİD. d. 1/222; 10/59; 101/93; 103/189; 103/323; 108/199; 111/375; 111/491; 112/111; 112/117; 113/123; 113/263; 122/33; 122/447; 124/153; 125/69; 140/97; 141/51; 148/193; 151/103; 153/11; 160/71; 166/169; 166/245; 166/477; 167/435; 169/467; 17/109; 172/161; 176/241; 177/85; 178/446; 181/383; 182/211; 185/18; 185/197; 19/309; 24/169; 25/149; 25/211; 26/175; 26/237; 26/459; 27/55; 3/316; 36/137; 4/538; 4/1038; 41/247; 43/17; 45/149; 46/33; 5/423; 5/631; 5/931; 51/287; 52/337; 58/371; 58/429; 60/479; 61/425; 62/7; 62/303; 63/195; 65/413; 67/93; 69/89; 7/249; 71/363; 72/411; 74/457; 76/299; 76/325; 76/411; 77/429; 85/241; 87/27; 9/67; 9/523; 9/893; 92/241; 92/423; 92/435; 93/285; 96/81; 96/259; 96/347; 96/409.

2.1. Tetkik Eserler

ADAK Engin (2008). *Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Erzincanlı Memurlar*. Manisa.

KIRICI Ahmet Önder - İrfan YİĞİT (2011). *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Çorumlu Devlet Adamları (1830-1909 Yılları Arası)*. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.

AKYILDIZ Ali (1993). *Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform*. İstanbul: Eren Yayınları.

ARDEL Ayten (2005). "Sicill-i Ahvâl Defterlerindeki 19. Yüzyıl Osmanlı Bürokrasisinde Üsküdar Doğumlu Osmanlı Bürokratları", *II. Üsküdar Sempozyumu Bildirileri* (s. 513-529). İstanbul: İstanbul Belediyesi Araştırma Merkezi Yayınları.

- ATAM Şenay (2011). "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Nevşehir Doğumlu Memurların Sosyo-Kültürel Durumları", *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu* (s. 359-398). Nevşehir: Nevşehir Üniversitesi Yayınları.
- ÇETİN Atıla (1992). "Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları". *Türk Dünyası Tarih Dergisi*: 87-104.
- DAŞCIOĞLU Kemal (2006). "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Buldanlı Memurlar (1879-1909)", *Buldan Sempozyumu* (s. 561-570). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yayınları.
- RODERİC H. Davison (2005). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform (1856-1876), Çeviren: Osman Akinhay*. İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- DEMİRTAŞ Zülfü (2007). "Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretim Örgütlenmesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 173-184.
- DEVELLİOĞLU Ferit (2011). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- ERALP T. Nejat (2002). "Osmanlılarda Nişan ve Madalya". *Türkler Ansiklopedisi*: 683-686.
- ERKARTAL Ahmet (2007). Sicill-i Ahvâl Defterlerindeki Safranbolulu (Zağfiranbolulu) Memurlar. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ERÜRETEN Metin (2001). *Osmanlı Madalya ve Nişanları Belgelerle Tarihi*. İstanbul: Kansu Matbaası.
- ERYILMAZ B. (2010). *Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- FİNDLEY Carter V. (1996). *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Tolumsal Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- GÜLSOY Ufuk (2000). *Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- GÜNDÜZ Ahmet (2011). "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kayserili Müslim ve Gayrimüslimlerin Aldıkları Madalya, Rütbe ve Nişanlar (1879-1909)", *History Studies*: 123-145.
- KILIÇ Musa (2013). "Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre II. Abdülhamit Dönemi Osmanlı Bürokrasisinde Yahudi Memurlar", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*: 129-156.
- KODAMAN Bayram (1999). *Abdulhamit Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KÜTÜKOĞLU Bekir (1994). "Son Devir Osmanlı Biyografik Kaynakları", *Ve-kayi'nüvis Makaleler*: 211-216.
- ÖNTÜĞ Murat Mustafa, S. S. (2007). "Sivas Doğumlu Ermeni Memurlar (Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre)" *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri* (s. 393-418). Sivas: Sivas İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- ORTAYLI İlber (1983). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Hil Yayınları.
- ÖZGER Yunus (2010). *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgath Devlet Adamları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat.

- ÖZGER Yunus (2011). "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Bazı Yahudi Memurların Sosyo-Kültürel Durumları" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*: 384-401.
- ÖZGER Yunus (2012). "Osmanlı'da Kadınların Memuriyette İstihdamı Meselesi ve Sicill-i Ahvâlde Kayıtlı Memurelerin Resmi Hal Tercümeleri" *History Studies Volume*: 419-447.
- ÖZGER Yunus (2015). "Sicill-i Ahvâl Defterlerinde Kayıtlı Bayburtlu Osmanlı Devlet Memurları" *International Journal Of History Studies*: 69-85.
- ÖZKAN Salih (2010). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- PAKALIN M. Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları.
- SARAÇ Hüseyin (2016). "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Arabsun (Gülşehir) Doğumlu Osmanlı Devlet Adamları", *Cappadocia Journal*: 67.
- SARAÇ Hüseyin (2017). "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Yönetim ve Aydınlanmasında Aksaray Doğumlu Memurlar" *II. Uluslararası Aksaray Sempozyumu* (s. 332-342). Aksaray: Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- SARI Selçuk (2014). *Sicill-i Ahvâl Defterlerinde Amasyalı Memurlar*. İstanbul: Libra Yayınları.
- SARIYILDIZ Gülden (2004). *Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*. İstanbul: Der Yayınları.
- SÜRMEH Ahmet (2011). *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde İstanbul Doğumlu Yahudi ve Rum Devlet Adamları*, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Yozgat (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- TAHİR Taner (1999). "Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku", *Tanzimat I*. İstanbul: MEB Yayınları: 221-232.
- YADI Ahmet (2012). "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Ordu Doğumlu Memurlar", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*: 300-312.